

ارزیابی نقش ساختار شهر کودک در تحقق پذیری توسعه محلات مطالعه موردی: محلات شهر یزد

مریم احمدی^۱ - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، خوراسگان، ایران
حسین صرامی - استادیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
حسنعلی غیور - استاد هیپروژنولوژی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
واچیک هابراپطیان - استادیار زمین شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان، خوراسگان، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۷/۱۱

چکیده

در برنامه ریزی شهری و شهرسازی رویکردهای نوینی در زمینه بررسی ادراک کودک از شهر و شناخت نیازهای او در شهر شکل گرفته است. هدف عمده این تلاشها ایجاد شهرهای دوستدار کودک می باشد که در کنار ایجاد فضایی امن برای زندگی، فضایی نوآورانه برای پرورش خلاقیت کودکان ایجاد گردد از همین روی، شهرها بیشتر برای بزرگسالان ساخته و پرداخته می شود. بنابراین شهر مورد نیاز کودکان باید بازنمایی از حقوق آنها باشد، شهری که بتواند تعالی تربیتی و منش کودک را زمینه سازی کند و کودکان را برای فردایی بهتر و سالم جامعه پذیر کند. هدف از پژوهش حاضر سطح بندی و رتبه بندی کردن محلات شهر یزد از لحاظ معیارهای شهر دوستدار کودک است. این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ روش توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش محلات شهر یزد را شامل می شود. برای جمع آوری داده ها از روش کتابخانه ای - میدانی بهره گرفته شد. در تحقیق حاضر با استفاده از روش نمونه گیری دلفی، حجم نمونه به تعداد ۲۰ نفر از کارشناسان و متخصصین شهری در نظر گرفته شده است؛ در واقع روش دلفی، روشی نظام یافته است که بر آراء هیئتی از کارشناسان مستقل متکی می باشد و تعداد نمونه از فرمول خاصی پیروی نمی کند. به منظور رتبه بندی و سطح بندی محلات شهر یزد ۱۰ شاخص مورد ارزیابی قرار گرفته شده است. قلمرو مکانی این تحقیق، شهر یزد و از نظر قلمرو زمانی تهیه داده ها را می توان مربوط به سال ۱۳۹۵ دانست. برای تحلیل ابتدا شاخص های شهر دوستدار کودک را از لحاظ اهمیت با استفاده از مدل ANP ارزش گذاری کرده و سپس با استفاده از مدل Vikor اقدام به سطح بندی محلات شهر یزد شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد شهر یزد از لحاظ شاخص های شهر دوستدار کودک کاملاً متفاوت بوده، به طوری که برخی محلات در سطح بالای برخورداری و برخی دیگر در سطح خیلی پایین قرار گرفته اند. یافته های تحقیق نشان می دهد که محله صفائیه برخوردارترین محله و در رتبه اول این شهر قرار گرفته است و محلات فهادان، مهدی آباد، سجادیه، امیرآباد، کشتارگاه کم برخوردارترین محلات و در رتبه ۷ سطح بندی قرار گرفته اند.

واژگان کلیدی: ساختار، شهر کودک، تحقق پذیری توسعه، محلات، شهر یزد.

مقدمه

کودکان ذاتاً موجودی زیست دوست و طبیعت خواه متولد می‌شوند. این را به‌خوبی در حس کنجکاو آن‌ها در مواجهه با طبیعت و درگیری بی‌باکانانه‌شان می‌توان مشاهده کرد (فرح‌پور، ۱۳۸۸: ۸) و همچنین عامل پیوند نسل‌های گذشته و آینده در هر جامعه محسوب می‌شوند. انتقال سنت‌ها و فرهنگ‌ها و اعتقادات و باورها و پیشینه‌های هویت‌بخش و در صورت لزوم اصلاح محیط اجتماعی نیز در هر جامعه از طریق کودکان میسر است. یکی از موارد مهم در عرصه‌های زندگی شهری، ایجاد فضاهای مناسب برای کودکان است (توسلی، ۱۳۶۹: ۱۸). شهر مجموعه‌ای فرهنگی کالبدی است که بر اساس نیاز، کنش و رفتار شهروندان شکل می‌گیرد و در نتیجه ارتباط متقابل بین انسان‌ها و فضاهای متکثر شهری موجودیت می‌یابد (ارمغان و عبدلی، ۱۳۹۵: ۲۸). کودکان در فضاهای شهری با افراد مختلف اعم از هم‌سنی‌ها و افراد مختلفی که از نظر سطح فرهنگی و اجتماعی گوناگون‌اند، تماس می‌گیرند. چنین فضاهایی به‌عنوان زبان گویای شهر محسوب شده و مهم‌ترین عامل ارتباط شهر با تمام اقشار است (صدوقیان‌زاده، ۱۳۷۵: ۷۷). شهرها و فضاهای شهری می‌توانند مکان‌های مثبت یا منفی برای زندگی کودکان باشند و شهرها و محیط شهری علاوه بر بزرگسالان، مخاطبان خردسال و تیزبینی دارد که تأثیرپذیری و ادراک آن‌ها از این فضاها با بقیه گروه سنی کاملاً متفاوت است و در برنامه‌ریزی‌های شهر معمولاً علیرغم توجیبهات انسانی و اجتماعی یا اقتصادی و طبیعی برای شهر و آینده آن به عوامل ساختار بخش جامعه شهری که یکی از آن‌ها کودکان می‌باشند توجه چندانی معطوف نمی‌گردد. در واقع این فضاها با توجه به ویژگی بزرگسالان شکل گرفته است و در نتیجه نه‌تنها به رشد کودک در ابعاد مختلف کمکی نمی‌کند بلکه در بسیاری از موارد باعث به وجود آمدن احساس کسالت و حتی بروز رفتارهای ناهنجار می‌شود (توسلی، ۱۳۶۹: ۱۸). از سوی دیگر فضاهای شهری نقش اساسی در رشد و تکامل شخصیتی و روان‌شناختی کودکان دارد. چنانچه فضاهای شهری در پذیرش نقش‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، شیوه زندگی، تعامل، عقاید و نهادینه کردن الگوهای رفتاری کودکان از طریق ارتباط مؤثر میان آموخته‌های پیشین با تجارب فعلی در آن‌ها نقش بسزایی دارد و در نهایت منجر به احساس تعلق به محیط بلوغ فردی و اجتماعی و شناخت از خود می‌گردد (Eliana, 2002: 71). مکان دوستدار کودک با داشتن برخی قابلیت‌ها سبب می‌شود کودکان بتوانند به راحتی در فرآیند بلوغ فردی و اجتماعی خود چیزهای متنوع و معناداری را تجربه کنند. کنش به سمت مکان، کودکان را به کشف آن مکان وسوسه می‌کند و در این فرآیند آن‌ها می‌توانند اطلاعات و استعدادهای خود را توسعه دهند (بهاروند، ۱۳۹۳: ۲۹۹). نیازهای کودکان و نوجوانان به‌ویژه نیازهای مرتبط با محیط زیست آنان باید کاملاً به حساب آورده شود باید توجه ویژه‌ای به فرایندهای مشارکتی مرتبط با شکل‌گیری شهرها و محلات داشت. این امر به‌منظور تضمین وضعیت زندگی کودکان و نوجوانان و نیز استفاده از دیدگاه‌ها، خلاقیت‌ها و تفکرات آنان درباره محیط زیست است (ضیایی‌واله، ۱۳۹۲: ۲۰). توجه مستمر به مسائل کودکان و بازنگری در مصوبات در پرتو شرایط متحول امروز، از مهم‌ترین ضرورت‌های جهانی است (نونبخش، سیاه‌پوش، ۱۳۸۸: ۴۸). شهری که به کودکان خود توجه نکند، به نسل گذشته، موجود و آینده خود توجه نکرده است. کودکان امروز مردان و زنان فردای جامعه می‌باشند و نقش بسیار تأثیرگذاری را در ترسیم آینده هر کشور ایفا می‌کنند (میهوت و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶۲) و نادیده گرفتن بخشی از حقوق کودکان بدون در نظر گرفتن سایر حقوق امکان‌پذیر نیست. مسئولیت نگاه همه‌جانبه به کودکان مانند قطعات یک پازل است که متولی یا مسئول هر بخش در وزارتخانه‌ها و ادارات مختلف هستند (فرجی، ۱۳۹۷: ۵). در جهان معاصر رشد شهری و افزایش جمعیت و انبوه‌سازی‌ها باعث شده تا کودک در محیط انسان‌ساخت و دور از محیط طبیعی متولد شود و رشد کند. توسعه مناطق شهری جدید منجر به تخریب فضاهای باز عمومی که می‌تواند فرصتی برای بازی کودکان باشد گردیده است (zaman, 2012: 162-167). خانه، مدرسه، فضاهای شهری برای آموزش و اجتماعی شدن کودکان واحدهای اجتماعی مهمی محسوب می‌شوند (قره بگلو و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۲-۶۹) که کودک در طراحی و مکان‌یابی

آن‌ها نقشی ندارد ولی امروزه، حقوق کودکان در جامعه رنگی تازه یافته است و شهرهای دوستدار کودک بستری مناسب برای رسیدن به این مهم و رشد کودکان در همه سنین می‌باشد.

در دنیای معاصر با رشد و توسعه شهری، کودکان در برنامه‌ریزی‌های شهری نادیده گرفته شده‌اند. کودکان به‌عنوان شهروندان کوچک جامعه حقوق‌حقوقی در برنامه‌ریزی و طراحی شهری دارند. وجود فضاهای ویژه کودکان همچون پارک‌های ایمن، خدمات بهداشتی سالم، استفاده از حق تحصیلات بدون تبعیض و... از جمله حقوق اساسی کودکان در شهرهایی است که در آن مراحل رشد و نمو خود را می‌پیمایند. با این وجود اغلب کودکان، بخصوص کودکانی که در شهرهای بزرگ زندگی می‌کنند در فضاهای پیچیده و ماشینی که حاصل ابداعات شهرسازان می‌باشند، از دسترسی بر طبق استانداردها و روحیات دوران کودکی خود محروم مانده‌اند. این شهر زادگان کوچک نه تنها قادر به مشارکت در امور مربوط به خود نبوده بلکه ناتوان از دفاع از حقوق خود نیز می‌باشند. بیانیه کنوانسیون کودک نیازهای اساسی کودکان را بیان می‌کند و شهر همیار کودک رسیدن به این تعهدات را ضمانت می‌کند. تحقیق حاضر بر روی شهر یزد صورت گرفته است، این شهر مرکز استان و مرکز جمعیت‌پذیر در سطح استان بوده است، اما از نظر پراکندگی کاربری‌ها و میزان خودکفایی در برطرف کردن نیازهای خدماتی، تجاری و فرهنگی ساکنین خود هنوز به مرحله‌ای نرسیده است که بتواند رضایت جمعیت ساکن، مخصوصاً کودکان را جلب نماید. یکی از معیارهای توسعه پایدار شهری، توسعه هماهنگ بخش‌های مختلف شهر می‌باشد، برای این منظور باید توان‌ها و پتانسیل‌ها در سطح شهر ارزیابی شوند تا وضعیت موجود آنالیز شده و متناسب با مناطق برنامه‌ریزی و اولویت‌بندی صورت گیرد. در اینجا نیز سعی شده است سطح محلات شهر یزد را از لحاظ شاخص‌ها و معیارهای شهر دوستدار کودک بررسی کرده تا وضعیت دقیق محلات مشخص شده و محلات که از وضعیت بدتری قرار دارند در اولویت توجه قرار گیرند.

پیرامون شهر دوستدار کودک در کشورهای مختلف و ایران مطالعاتی انجام گرفته که در زیر به چند مورد اشاره شده است: ماکرو کارسی (۲۰۰۲) پژوهشی با عنوان ابتکار شهر دوستدار کودک در ایتالیا انجام داده است و به معرفی ایجاد شهر دوستدار کودک در شهر فانو پرداخته است. از دیدگاه انتقادی به مدیران شهری که با شکست مواجه شدند در زمینه تعهدات خود در کنترل پروژه‌های مشارکتی پرداخته است. پروژه شهر دوستدار کودک که بر اساس قاعده کلی حقوق کودک (CRC) که سیاست عمده یونیسف بوده است در قالب ۲ طرح سیاستی برای کودکان و شهرها بوده که هدف پیشرفت و توسعه ایتالیا و پایداری شهری بوده است. دیوید دریسکل (۲۰۰۸) در توصیف ویژگی‌های شهر به‌عنوان محل خوبی برای کودکان، فهرستی از شاخص‌های یک مکان خوب بر مبنای ارزیابی کودکان از جوامع محلی خود ارائه می‌دهد که همبستگی اجتماعی، تنوع مکان‌های پرجاذبه برای فعالیت، امنیت و آزادی تحرک، مکان‌های ملاقات افراد هم سن و سال، هویت اجتماعی منسجم و محدوده‌های سبز از جمله این شاخص‌های فضایی هستند. کارن مالون^۲ (۲۰۰۹) پژوهشی با عنوان طرح شهر دوستدار کودک در ولنگونگ انجام داده است و اشاره به این نکته دارد که شهر و شهرستان‌ها باید مکانی برای معاشرت و مشاهده و یادگیری عملکرد و هنجارهای جامعه برای کودکان باشند. مکانی که کودکان در آن بتوانند در طبیعت اکتشاف کنند و همچنین ارتباط با بزرگسالان و معاشرت با آن‌ها که کودک را تشویق به اکتشاف و جستجو درباره جهان داشته باشند. کودکان نسل پیش برای بازی‌های خود آزادی بیشتری نسبت به کودکان امروزه دارند. باری پرسی - اسمیت و نایجل توماس (۲۰۱۰)، در کتاب مرجع مشارکت کودکان و نوجوانان در آینده شامل: حمایت از ایجاد مشارکت ریشه‌ای، فراتر بردن تعبیر مشارکت از مفهوم فقط یک گفته در تصمیم‌سازی‌های ایجاد ظرفیت برای مشارکت از طریق افراد و جوامع به‌عنوان شهروندان فعال، مبارزه با تبعیض بزرگسالان و شکل‌گیری

1 .Marco Corsi

2 .Karen Malone

نامطلوب دوران کودکی، تمرکز بر نقش بزرگسالان و کیفیت روابط بین کودکان و بزرگسالان، اجرای یک چارچوب حقوق شهروندی و دخیل کردن کودکان اشاره کرده‌اند. باقری و صفوی (۲۰۱۴) در مقاله با عنوان نقش توسعه پایدار در جامعه دوستدار کودک به منظور بهبود سلامت و رفاه در شهر زنجان به انجام رسانده‌اند. در پژوهش آن‌ها؛ طراحی فضاهای طبیعی، ارتباطات اجتماعی فرزندان و والدین با همسایگان، محیط‌زیست سالم و ایمن و فعالیت‌های فیزیکی در زمین‌های بازی به عنوان موارد مهم شهر دوستدار کودک مورد ارزیابی قرار گرفتند. ماوشنگ لی و جینشو لی^۱ (۲۰۱۷) مقاله‌ای با عنوان تجزیه و تحلیل روش‌های اختصاص فضای سبز برای طراحی شهرهای دوستدار کودک: مطالعه موردی چانگشا انجام دادند. برای تعیین اشکال موردعلاقه کودکان، سایت‌های زمین‌بازی و مشارکت کودکان از پرسشنامه و مصاحبه بهره گرفتند. در این پژوهش مجموعه‌ای از روش‌های بهینه‌سازی برای اختصاص مجدد مناطق چمن عمومی شهری و جاده‌های سبز بر اساس روش جدید ارزیابی کودک دوستانه مورد استفاده قرار گرفت. کربلایی حسینی و سهیلی (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان بررسی ویژگی‌های شهر دوست‌داشتنی از نگاه کودکان (مطالعه موردی: منطقه دو شهرداری قزوین) با استفاده از روش‌های مشارکتی مانند پرسشنامه، نقاشی، انشا و مصاحبه از ۱۳۰ کودک قزوینی به بررسی مکان‌ها و فعالیت‌های موردعلاقه آن‌ها پرداختند. سپس ویژگی‌های یک شهر دوست‌داشتنی و در پایان پیشنهادهایی برای رسیدن به ایده‌های کودکان را بیان کردند. از جمله علاقه کودکان طی این بررسی می‌توان به خانه، پارک‌ها و زمین‌های بازی، زمین‌ها و سالن‌های ورزشی، بازی با دیگران، فعالیت‌های فیزیکی، فعالیت‌های ورزشی، بازی با کامپیوتر و تماشای تلویزیون، طبیعت، فضاهای مخصوص کود و کتابخانه‌ها اشاره کرد. پوشیده نامجور (۱۳۹۴) در پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان طراحی شهر دوستدار کودک با تأکید بر پرورش خلاقیت کودکان (مطالعه موردی: محله گل‌سار رشت) به انجام تحقیقات کاربردی از این دست اشاره کرد که در نهایت منجر به توجه بیشتر جامعه شهرسازی پ مدیریت شهری به جایگاه کودکان در شهر گردد. همچنین در طرح حاضر پیاده‌روها بازطراحی شده‌اند و با استفاده از مبلمان شهری ویژه، زمینه تفریح، بازی و سرگرمی کودکان در شهر فراهم شده است. در نتیجه به‌زعم بسیاری از محققین ایجاد امکان پیاده‌روی و همچنین انجام رفتارهایی چون بازی و سرگرمی در مسیر مدرسه تا خانه یکی از مهم‌ترین مزیت‌های شهر دوستدار کودک است. تعلق و بیگدلی (۱۳۹۴)، طی پژوهشی با عنوان مناسب‌سازی فضای شهری برای کودکان؛ نمونه موردی گنبد کاووس، باهدف بررسی ابعاد و ویژگی‌های شهر دوستدار کودک پرداختند. در این پژوهش کودکان بین ۵ تا ۱۲ سال جامعه آماری هستند که از طریق روش کوکران انجام شده است و به این نتیجه رسیدند که میزان رضایتمندی کودکان از شهر گنبد کاووس و فضاهای آن کم می‌باشد. خلیلیان و شفیعی عرب (۱۳۹۴)، پژوهشی با عنوان تحلیل شاخص‌های شهر دوستدار کودک CFC از دید کودکان؛ مطالعه موردی شهر امیر کلا، انجام دادند. هدف از پژوهش صورت گرفته بررسی و تحلیل شاخص‌های شهر دوستدار کودک در شهر امیر کلا می‌باشد. مطابق با نتایج تمامی شاخص‌ها در شهر امیر کلا در وضعیت مناسبی می‌باشند و در رتبه‌بندی شاخص‌ها؛ شاخص ایمنی و امنیت، انجام فعالیت‌های مستقل، داشتن احساس مثبت از خود به ترتیب از اولویت بیشتری برخوردارند. داوودزاده غلامی و لطفی (۱۳۹۵)، تحقیقی تحت عنوان برنامه‌ریزی در راستای ایجاد شهر دوستدار کودک؛ نمونه موردی شهر شوشتر، انجام دادند. هدف این پژوهش مبانی ویژگی‌ها و فضاهای موردنیاز برای ایجاد یک شهر دوست‌داشتنی از دیدگاه کودکان می‌باشد. محققان به این نتیجه رسیدند که تا زمانی که ذهنیت غالب مدیران و برنامه ریزان شهری متوجه اهمیت فوق‌العاده نیازهای کودکان نباشد نمی‌توان به آینده‌ای بهتر برای آنان دست یافت. در برنامه‌ریزی‌های شهرسازی می‌بایست به حق بازی و فراغت کودکان و به رسمیت شناختن آنان در طرح‌ها و ... توجه کافی مبذول شود. عبدالله‌زاده و همکاران (۱۳۹۷)

در پژوهشی با عنوان مطالعه کارکرد امنیت در بافت‌های تاریخی با رویکرد شهر دوستدار کودک (نمونه موردی: محله بالا کفت بالا شیراز)، به این نتیجه رسیدند که هرچه‌قدر امنیت بافت‌های تاریخی را افزایش دهیم، رابطه مثبت و معنی‌داری بین عوامل و معیارهای ایمنی و امنیت ایجاد می‌گردد.

مبانی نظری

مسئله کودک به‌نوعی در تمامی دوره‌ها از جمله مسائل مهم شهرسازی به‌شمار می‌رفت. اما به‌صورت تخصصی و همه‌جانبه به آن پرداخته نشده است. در این بخش به بررسی دیدگاه‌های چند تن از نظریه‌پردازان شهرسازی که به‌نوعی به بحث کودک پرداخته و یا اینکه مسئله کودک، امری مهم در نظریات آن‌ها بوده، اشاره شده است.

جدول شماره ۱. بررسی دیدگاه‌های سایر نظریه‌پردازان شهرسازی در خصوص کودک و شهر

نام نظریه‌پرداز	نظریات و عقاید
کارل مارکس	زندگی جمعی در نتیجه نظام سرمایه‌داری باعث ایجاد شرایط خفت‌بار برای بزرگسالان و زیان آمد برای کودکان و خردسالان است.
اتو وانگتر	او معتقد بود محله فضایی است که تمامی افراد جامعه اعم از کودک تا سالخورده در آن بخشی از زندگی روزانه خود را می‌گذرانند. بنابراین باید به این فضاها توجه ویژه‌ای شود به همین منظور او در طرح‌های خود فضای باز نسبتاً وسیعی را در مرکز محله در نظر می‌گرفت و آن را مرکز تنفس محله دانست.
کامیلوسیت (زینه)	او اعتقاد به فضاهای فرهنگی برای رشد شهرنشینان و به‌ویژه کودکان داشت. در نظریات او توجه به فضاهای بازی و پارک، احداث دیوارهای بلند در اطراف پارک‌های عمومی برای حفاظت از کودکان و جلوگیری از آلودگی صوتی این فضاها به چشم می‌خورد.
فردریش انگلیس	توجهات انگلیس را می‌توان به‌نوعی به کودکان اقشار ضعیف جامعه دانست. او راستای انتقادش از جامعه زمان خود و وضعیت نامناسب کودکان در آن زمان صراحتاً می‌گوید کودکی که در شهر صنعتی تولد می‌یابد در میان جرم، جنایت، بزهکاری و غسل تعمید داده می‌شود.
کوبین لینچ	از نظر لینچ خوانا بودن فضای شهری برای کودکان باعث دل‌بستگی کودک به محیط شهری، ایجاد حس آرامش و امنیت در کودک و تشویق به ماندن در شهر و استفاده بیشتر از فضاهای شهری

(منبع: نصیری نسب، ۱۳۸۵)

مفهوم شهر دوستدار کودک به‌طور کلی به این معنی است که دولتمردان چگونه این شهرها را بر اساس علایق بچه‌ها را اداره می‌کنند و نیز به شهرهایی گفته می‌شود که در آن حقوق اساسی بچه‌ها مثل سلامت، حمل‌ونقل، حمایت، آموزش و فرهنگ رعایت می‌شود. بر این اساس بچه‌ها به‌عنوان شهروندانی تعریف شده‌اند که حقوقی دارند و حق دارند نظراتشان را ابراز کنند (Riggio, 2002:46). در واقع شهر دوستدار کودک، مکانی است که کودکان در آن احساس امنیت و آرامش می‌کنند و قادرند به کاوش و یادگیری در مورد فضاهای پیرامون خود بپردازند. یک شهر دوستدار کودک، یک شهر دوستدار مردم نیز می‌باشد (حسینی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۱) و اساساً شهر دوستدار کودک به دنبال ضمانت بر تمامی حقوق این شهروندان جوان به شرح زیر است:

۱- تأثیر تصمیمات در مورد شهرشان،

۲- مشارکت در خانواده، جامعه و زندگی اجتماعی،

۳- دسترسی به خدمات اساسی مانند سلامتی، آموزش و سرپناه، نوشیدن آب سالم و...

۴- محافظت در برابر خشونت و جنایت،

همچنین وقتی از شهر دوستدار کودک گفته می‌شود منظور شهری است که امکانات و ویژگی‌هایی برای زیست کودکان دارد. امکاناتی نظیر پارک‌ها و اماکنی برای بازی کودکان با امنیت کافی، وسایل بازی متناسب با مراحل رشد کودکان،

محل‌های عبور و مرور امن در خیابان، مبلمان شهری مناسب، دسترسی راحت به فضاهای آموزشی رسمی و فوق‌برنامه، دسترسی به امکانات ورزشی مناسب، وجود مراکز ارائه خدمات به کودکان دارای نیازهای ویژه و توانایی‌های متفاوت باشد و یک شهر دوستدار کودک یک شهر خوب برای بچه‌ها نیست بلکه در شهری است که به‌وسیله کودکان ساخته می‌شود (منوچهری و همکاران، ۱۳۹۳: ۳). به‌طور عمده، هدف اصلی شهرهای کودک محور تأکید بر حفاظت، حمایت‌های روانی-اجتماعی، آموزش کودکان از طریق فعالیت‌های اجرایی در چارچوب بستر حمایتی است. هدف فرعی آن هم بسیج جوامع برای حفاظت از کودکان و حمایت از انعطاف‌پذیری این جوامع برای ایجاد محیط دوستدار کودک است (Wessells & Kostelny, 2013: 31). با توجه به شباهت رفتار غیرمنتظره کودکان، پدران و مادران نیازمند مراقبت و تعریف واضح و ساده قوانین می‌باشند، به‌طوری‌که مطمئن شوند که چه رفتارهایی قابل قبول است. این موارد منجر به تقاضای شرایط بخصوصی برای خیابان‌ها و پیاده‌روها می‌شود تا کودکان بتوانند در جلو خانه خود یا در معابر بازی کنند (Pieterse, 2012: 44). تحرک مستقل کودکان (CIM) توانایی کودکان در حرکت آزادانه در محیط‌های پیرامون خود، بدون همراهی والدین و یا بزرگ‌ترها تعریف می‌شود. مطالعات به‌دست‌آمده از بسیاری از کشورها در سراسر جهان، نشان می‌دهد که آزادی کودکان به‌آرامی در زندگی آن‌ها کمرنگ شده است. به‌عنوان مثال، ارزیابی‌های اخیر مطالعات CIM در استرالیا، نشان داده است که به‌طور متوسط در ۳۰ سال گذشته، سفر کودکان به مدرسه در شهرهای اصلی کشور از ۶۷ درصد در سال ۱۹۹۱ به ۳۰ درصد در سال ۲۰۱۲ کاهش پیدا کرده است (Malone & Rudner, 2016: 4). به‌منظور تحقق بخشیدن به حقوق شهروندی کودکان، شهرهای دوستدار کودک از دهه ۱۹۸۰ به‌منظور توجه به نیازها و خواسته‌های کودکان موردتوجه قرار گرفت. ابعاد مختلفی برای رسیدن به محیط‌های دوستدار کودک در نظر گرفته می‌شود. ایمنی و امنیت، کیفیت شهری و محیط‌زیست و خدمات اساسی، معیارهایی بودند که در فنلاند و سوئد مورد استفاده قرار گرفت (Broberg, 2013: 111). پیمان‌نامه حقوق کودک در سال ۱۹۸۹ به تصویب سازمان ملل رسید و در سال ۱۹۹۰ قریب به ۲۰ کشور و هم‌اینک بیش از ۱۹۰ دولت با امضای خود به اجرای مفاد آن متعهد شده‌اند. این کنوانسیون با ۵۴ ماده حقوقی در تعریف کودک آورده است: کنوانسیون حقوق کودک در ماده (۱) خود کودک را چنین تعریف می‌کند: «منظور از کودک افراد انسانی زیر ۱۸ سال است مگر آنکه طبق قانون قابل اجرا در مورد کودک، سن بلوغ کمتر تشخیص داده شود» بنابراین در ساختار حقوق کودک مبانی حقوقی و انسانی زیر مورد تأکید است: عدم تبعیض جنسی، نژادی، قومی و دینی، حق حیات، بقا و رشد، احترام به دیدگاه کودک، عدم شکنجه و بازداشت و زندانی کردن کودکان، آزادی اندیشه و دین و شرکت در اجتماعات، حق تأمین به‌ویژه در مواقع بی‌سرپرستی، تأمین اجتماعی، بیمه و بهداشت و درمان، آموزش اجباری، زبان مادری و حق تفریح.

۱. توجیه جایگاه کودک در شهر و زمینه‌سازی برای تربیت سالم او در محیط جمعی؛
۲. توجیه نیازهای فضای جمعی کودک و تأمین اجتماعی او در شهر و رعایت حقوق و انتظاراتی که کودک از نظر جسمی و روانی در مراحل رشد خود به آن نیازمند است؛
۳. تأمین نیازهای زندگی جمعی کودک و نظارت بر رفع نیازهایی که در محیط اجتماعی شهر، کودک در مراحل رشد خود به آن نیازمند است؛
۴. طرح فضا و تأمین امکانات موردنیاز کودک که زمینه رشد شخصیتی او را فراهم می‌کند؛
۵. تدوین و پیشنهاد برنامه به‌منظور تقویت تشکیلات نهادهای مرتبط با کودک که در این ارتباط مراکز فرهنگسرای موردتوجه بیشتری قرار گرفته‌اند.
۶. آماده‌سازی شهر برای کودک در قالب یک زندگی جمعی (شیعه، ۱۳۸۶: ۵۶).

روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ روش توصیفی - تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش محلات شهر یزد را شامل می‌شود. در تحقیق حاضر با استفاده از نمونه‌گیری دلفی، حجم نمونه به تعداد ۲۰ نفر از کارشناسان و متخصصین شهر در نظر گرفته شده است؛ در واقع روش دلفی، روشی نظام‌یافته است که بر آراء هیئتی از کارشناسان مستقل متکی می‌باشد و تعداد نمونه از فرمول خاصی پیروی نمی‌کند. همچنین برای جمع‌آوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و میدانی بهره گرفته شده است. در ادامه پرسشنامه طراحی شده، با استفاده از روش توصیفی در SPSS24 استفاده شد به منظور رتبه‌بندی و سطح‌بندی محلات شهر یزد ۱۰ شاخص ابتدا با استفاده از مدل تحلیل شبکه (ANP) و با استفاده از نرم‌افزار Super decision وزن دهی شده‌اند و با بهره‌گیری از مدل تصمیم‌گیری ویکور جایگاه و رتبه‌بندی هر یک از محلات این شهر مورد ارزیابی قرار گرفته شده است. و در نهایت با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS نتایج حاصل از تفاوت مکانی به صورت بصری به نمایش گذاشته شد. ویکور یک روش تصمیم‌گیری چند معیاره برای حل مسئله تصمیم‌گیری گسسته با معیارهای نامتناسب واحدهای اندازه‌گیری مختلف و متعارض است که ابرو کویک و تزنگ آن را ایجاد کردند (امیری، ۱۳۸۶: ۱۷۱). تفاوت اصلی این الگو با الگوهای تصمیم‌گیری سلسله‌مراتبی یا شبکه‌ای این است که برخلاف آن الگوها، در این الگوها مقایسات زوجی بین معیارها و گزینه‌ها صورت نمی‌گیرد و هر گزینه مستقلاً به وسیله یک معیار سنجیده و ارزیابی می‌شود. در نهایت محلات شهر یزد از لحاظ شاخص‌های شهر دوستدار کودک رتبه‌بندی و محلات در اولویت برنامه‌ریزی مشخص شده‌اند.

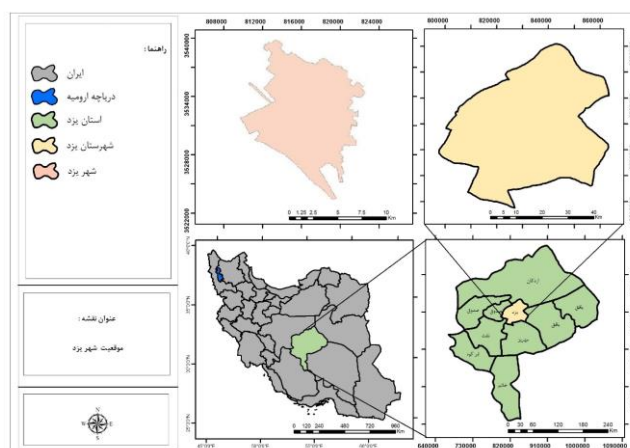
جدول شماره ۲. شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش

A	ایمنی و امنیت کودکان در هنگام دوچرخه‌سواری و پیاده‌روی	Coulton & Korbin (2007) کاشانی جو و همکاران (۱۳۹۲)
B	فاصله تا مدرسه و مهد کودک	Woolcocke & Steele (2008)
C	آلودگی هوا و کاربری‌های آلاینده	Horelli (2007)
D	مناسب بودن پیاده‌روها و خیابان‌ها برای استفاده کودکان (روشنایی مناسب، شیب و پله‌های مناسب، تابلوها و علائم تصویری مناسب و غیره)	Chawla (1997)
E	ایمنی و امنیت در فضاهای بازی کودکان و پارک‌ها (کف‌پوش مناسب، نظارت مناسب والدین، نداشتن لبه‌های تیز آبخوری و زباله‌دان‌ها و غیره)	Broberg & et al (2013)
F	ایمنی و امنیت پیاده‌روها در هنگام عبور و مرور	Coulton & Korbin (2007)
J	وجود تسهیلات در خیابان‌ها (خطوط عابر پیاده، چراغ راهنمایی و رانندگی کودکان و غیره)	Kytta (2002)
H	دسترسی مناسب به ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی	کاشانی جو و همکاران (۱۳۹۲)، غفاری و همکاران (۱۳۹۳)
K	فاصله تا فضای بازی	غفاری و همکاران (۱۳۹۳)
L	آلودگی صوتی و سروصداها آزاردهنده	Horelli (2007)

محدوده مورد مطالعه

شهر یزد با وسعت ۵/۹۹ کیلومتر مربع در مرکز استان یزد با مختصات ۵۲ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۵۶ درجه و ۳۷ دقیقه طول شرقی و ۲۹ درجه و ۵۲ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۲۷ دقیقه عرض شمالی بزرگ‌ترین واحد تاریخی استان یزد و مرکز اداری آن است. از نظر موقعیت جغرافیایی در مرکز شهرستان و استان یزد و دارای ۱۲۱۵ متر ارتفاع از سطح دریا است؛ که در میان فلات مرکزی ایران واقع شده است. (سرائی، ۱۳۹۰: ۳۰). استان یزد طبق آخرین تغییرات تقسیمات کشوری در سال ۱۳۹۵ دارای ۱۰ شهرستان، ۲۱ شهر، ۲۱ بخش و ۴۵ دهستان می‌باشد. این استان به وسیله استان‌های اصفهان، فارس،

خراسان جنوبی و کرمان محدود شده است. استان یزد از نظر پستی و بلندی دارای تنوع بوده و ارتفاع نقاط مختلف آن متفاوت و از حدود ۶۶۰ متر از سطح دریای آزاد (در اطراف کویر ریگ زرین) تا ۴۰۵۵ متر (شیرکوه) تغییر می‌کند. تراکم ارتفاعات در سه رشته کوه مجزا که عمدتاً رشته جبال مرکزی ایران را دنبال می‌کند دیده می‌شود که روند آن‌ها شمال غربی - جنوب شرقی است. علاوه بر این، کوه‌های جنوبی و شمالی جدا مانده نیز در سطح استان به‌طور پراکنده وجود دارند. بلندترین نقطه در جنوب غربی یزد قرار دارد که از نظر اقلیمی نیز بر منطقه تأثیر می‌گذارد. وجود این بلندی‌ها، استان را از نظر ژئومورفولوژیکی تنوع بخشیده و علی‌رغم کویری بودن، مناطق بیابانی قابل ملاحظه‌ای در بلندی‌های استان وجود دارند (سالنامه آماری استان، ۱۳۹۵: ۲۵).

شکل شماره ۱. موقعیت جغرافیایی شهر یزد

بحث و یافته‌ها

در این قسمت از تحقیق پس از مشخص شدن ابعاد و شاخص‌های شهر دوستدار کودک متناسب با نمونه موردی، لازم است مشخص شود که هر یک از این ابعاد نسبت به ابعاد دیگر چه میزان برتری دارد و در واقع کدام بعد بیشتر و کدام بعد کمتر در مسئله شهر دوستدار کودک تأثیرگذار است که ابتدا از روش وزن دهی ANP و روش تصمیم‌گیری چند معیاره ویکور استفاده شده است. برای مشخص شدن وزن اختصاص یافته به هر یک از ابعاد و شاخص‌ها، با استفاده از نرم‌افزار Super decision و با نظرخواهی از ۲۰ متخصص شهری (که در روش تحقیق بدان اشاره شد) در این زمینه، به هر کدام از شاخص‌های مورد بررسی امتیازی اختصاص یافته است. وزن نهایی به‌دست آمده برای هر شاخص در جدول پایین نمایش داده شده است.

جدول شماره ۳. وزن شاخص‌های شهر دوستدار کودک

L	C	J	K	H	F	E	D	B	A	وزن
۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۰۷	۰/۱	۰/۱۲	۰/۱۸	۰/۱۵	۰/۲۲	

همان‌طور که مشاهده می‌شود شاخص A- ایمنی و امنیت کودکان در هنگام دوچرخه‌سواری و پیاده‌روی با ۰/۲۲ درصد بیشترین اهمیت و شاخص C- آلودگی هوا و کاربری‌های آلاینده و L- آلودگی صوتی و سروصداها را از ردهنده (۰/۰۴) کمترین اهمیت را در شهر دوستدار کودک داشته‌اند. در ادامه به بررسی وضعیت شاخص‌های شهر دوستدار کودک در محلات شهر یزد با استفاده از مدل ویکور پرداخته می‌شود. اولین مرحله از مراحل این مدل تشکیل ماتریس یا جدول

تصمیم‌گیری می‌باشد. برای تشکیل این ماتریس با استفاده روش میانگین‌گیری توصیفی در SPSS معیارها و گزینه‌های یک از شاخص‌ها (که همان در واقع پرسشنامه ویکور است) تعیین شد. ویکور یک روش MADM توافقی است که بر مبنای روش ال پی متریک^۲ توسعه یافته است که به عنوان یک تابع کل در برنامه‌نویسی سازش مورد استفاده قرار می‌گیرد. ساختار این مدل به صورت زیر می‌باشد.

۱- تشکیل ماتریس داده‌ها بر اساس n آльтرناتیو و k شاخص

۲- محاسبه وزن شاخص‌ها را بر اساس روش ای اچ پی^۳

۳- تعیین بالاترین ارزش f_i^* و پایین‌ترین ارزش f_i^- توابع معیار در صورتی که $i=1, \dots, n$ باشد.

۴- محاسبه ارزش S_j و R_j برای $j=1, \dots, n$ که به صورت زیر تعریف می‌شوند:

$$f_i^* = \max_j f_{ij}; \quad f_i^- = \min_j f_{ij}$$

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-}; \quad R_j = \max_i \left[w_i \cdot \frac{f_i^* - f_{ij}}{f_i^* - f_i^-} \right]$$

۵- مقدار Q_j را برای $j=1, \dots, n$ به طریق زیر محاسبه می‌شود:

$$Q_j = v \cdot \frac{S_j - S^-}{S^* - S^-} + (1-v) \cdot \frac{R_j - R^-}{R^* - R^-}$$

$$S^* = \max_j S_j; \quad S^- = \min_j S_j; \quad R^* = \max_j R_j; \quad R^- = \min_j R_j$$

۶- رتبه‌بندی عوامل بر اساس میزان Q_i .

جدول شماره ۵. محاسبه q و رتبه بندی محلات

رتبه	q	محلات
۱	۰/۲۶۳۷۳۱۹۴۵	صفائیه
۲	۰/۳۸۵۰۲۲۳۲۲	کوی دانشگاه
۲	۰/۳۵۴۱۴۹۰۶	کوی فرهنگیان
۲	۰/۳۴۴۰۸۲۷۴۸	امام شهر
۲	۰/۳۳۶۸۹۷۵۶۷	لب خندق
۲	۰/۳۷۹۴۹۹۷۱۵	کوی پارک دانشجو
۳	۰/۴۱۰۲۱۰۶۸۸	شحداد
۳	۰/۴۹۰۴۳۳۶۵۶	مهرآوران
۳	۰/۴۷۰۸۷۰۸۰۴	سیلو
۳	۰/۴۷۱۵۴۱۴۸۴	خواجه خضر
۳	۰/۴۹۴۰۱۹۴۵۳	یعقوبی
۳	۰/۴۱۹۱۹۳۰۴	طالقانی
۳	۰/۴۹۰۴۳۳۶۵۶	کسنویه
۴	۰/۵۱۷۷۴۷۷۱۶	یزدباف
۴	۰/۵۳۱۳۱۹۱۹۷	عیس آباد
۴	۰/۵۱۳۴۱۳۷۶	شهرک رزمندگان
۴	۰/۵۲۵۸۱۹۶۱۳	کاج
۴	۰/۵۸۰۰۴۹۲۲۳	مسکن و شهرسازی

۱. Multiple Attribute Decision Making

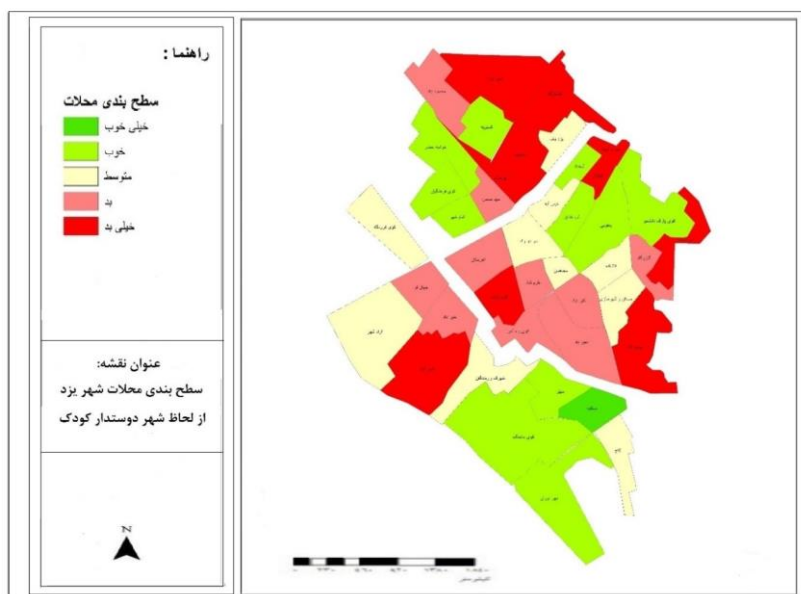
۲. LP-metric

۳. Analytical Hierarchy Process(AHP)

۴	۰/۵۸۰۳۴۷۶۲۷	مجاهدین
۴	۰/۵۹۳۱۵۹۴۱۹	سردوراه
۴	۰/۵۹۰۶۵۲۶۴۷	آزادشهر
۴	۰/۵۸۶۹۳۰۱۷۵	کوی فرودگاه
۴	۰/۵۷۲۳۷۷۳۱۵	آتشکده
۵	۰/۶۲۶۷۶۹۴۵۸	اهرستان
۵	۰/۶۳۶۹۲۳۴۲۳	جهان فر
۵	۰/۶۲۰۶۳۹۶۲۹	گازرگاه
۵	۰/۶۸۷۳۳۳۱۸۵	اکبرآباد
۵	۰/۶۸۵۹۱۷۹۲۷	خیرآباد
۵	۰/۶۹۵۶۳۲۷۳	نعیم‌آباد
۵	۰/۶۸۱۸۱۳۵۳	کوی راه‌آهن
۵	۰/۶۹۷۰۲۳۳۱۴	محمودآباد
۵	۰/۶۶۸۴۸۱۱۷۹۲	سید صحرا
۵	۰/۶۵۷۷۸۰۵۳۵	خرمشاد
۶	۰/۷۲۳۷۴۲۸۹۵	کوی نواب
۶	۰/۷۶۸۵۱۲۵۷۵	سیدالشهدا
۶	۰/۷۹۰۰۷۶۷۳۴	چرخاب
۶	۰/۷۳۶۵۱۴۷۶۹	مریم‌آباد
۶	۰/۷۹۰۶۲۰۸۵۲	نصرآباد
۷	۰/۸۱۶۹۷۰۲۰۹	فهادان
۷	۰/۸۰۲۵۵۵۶۳۶	مهدی‌آباد
۷	۰/۸۹۷۴۱۳۷۹۲	سجادیه
۷	۰/۸۶۱۱۰۵۷۵۲	امیرآباد
۷	۰/۸۰۵۶۴۰۶	کشتارگاه

بر اساس نتایج حاصل از روش ویکور، محله‌های شهر یزد در سطوح مختلف قرار گرفته‌اند، بنابراین هر چه عدد به‌دست‌آمده از نتایج مدل ویکور به عدد ۱ نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده آن است که وضعیت آن محله با توجه به مؤلفه‌های شهر دوستدار کودک بهتر است. از بین محله‌های شهر یزد به لحاظ برخورداری از شاخص‌های شهر دوستدار کودک در ۷ دسته تقسیم‌بندی شده‌اند، همان‌طور که از جدول بالا پیدا است محله صفائیه با مقدار $Q=0/۲۶$ در رتبه اول قرار گرفته است، محلات کوی دانشگاه، کوی فرهنگیان، امام شهر، لب خندق، کوی پارک شهر با امتیاز $Q=0/۳۳$ تا $Q=0/۳۸$ در رتبه دوم قرار گرفته‌اند. کودکان نیز مانند دیگر افراد جامعه نیازمند دستیابی به خدمات اساسی مانند آموزش و درمان هستند و به همین منظور باید امکان دسترسی به خدمات موردنیاز در محلاتی مانند شهداد، سیلو، کاج، طالقانی و غیره که سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی مکان‌های موردنیاز کودکان را پوشش نمی‌دهد باید برای استفاده کودکان مناسب‌سازی شوند. در پایین‌ترین رتبه از لحاظ شاخص شهر دوستدار کودک محلات مریم‌آباد، مهدی‌آباد، سجادیه، امیرآباد، کشتارگاه با مقدار $Q=0/۸$ تا $Q=0/۸۹$ قرار دارند. برای محلاتی که در پایین‌ترین رتبه قرار دارند بایستی راه‌کارهای مناسب جهت ایجاد محیط‌های دوستدار کودک موردتوجه قرار گیرد. کودکان برای شکوفایی و رشد خود نیازمند فعالیت‌های فراغتی مناسب می‌باشند؛ بنابراین باید از زمان فراغتی و وسایل بازی کودکان به‌عنوان فرصتی برای آموزش و تحرک توانایی‌های آن‌ها استفاده شود. برای غنی‌سازی فرصت‌های فراغتی کودکان در جهت رشد و توسعه آن‌ها می‌توان به ایجاد فعالیت‌های متنوع و خلاقانه در فضاهای بازی و همچنین دسترسی آسان و ارزان به آن‌ها اشاره کرد. یکی از نشانه‌های شهر دوستدار کودک، توانایی رفت‌وآمد مستقلانه کودکان در محیط‌های شهری می‌باشد. زمانی کودکان می‌توانند آزادانه در محیط‌های شهری مانند محلات مریم‌آباد، مهدی‌آباد سجادیه و کشتارگاه به‌طور مستقلانه رفت‌وآمد

کند که این محیطها دارای ایمنی و امنیت باشند؛ بنابراین با ایجاد ایمنی در معابر و فضاهای شهری و بازی کودکان و ایجاد احساس امنیت به وسیله نظارت مردم و پلیس، می توان امکان تحرک مستقلانه کودکان را در فضاهای شهری فراهم کرد. در نقشه شماره (۲) محله های شهر یزد که با مدل ویکور رتبه بندی و سطح بندی شده اند به صورت شماتیک آورده شده است، ۵ سطح برای محلات در نقشه مذکور آورده شده که از وضعیت و سطح خیلی خوب، خوب، متوسط، بد و خیلی بد تشکیل می شود.

شکل شماره ۲. سطح بندی محلات شهر یزد بر اساس شهر دوستدار کودک

نتیجه گیری

در قرن حاضر فضاهای شهری تبدیل به یکی از عوامل اصلی تهدیدکننده امنیت شهرها شده و مشکلات بسیاری را برای امنیت شهروندان ایجاد کرده اند. بسیاری از کارشناسان معتقدند شهرها برای این که ایمن باشند باید برای همه گروه های سنی ساخته شوند و برنامه ریزان شهری باید تفاوت های سنی و جنسیتی را در ساخت و ساز مورد توجه قرار دهند، در حالی که جامعه ما روز به روز شهری می شود، باید به نیازهای ملموس و محسوس شهروندان نیز با تأکید بر جمعیت، سن و طبقه توجه کرد. ساخت و ساز و برنامه ریزی های شهری نه تنها می تواند شرایط نابرابری اقتصادی را مهیا کند؛ بلکه اقشار مختلف جامعه را نیز در استفاده از فضاهای عمومی تحت تأثیر قرار می دهد؛ به طوری که گاهی به دلیل نبود توجه کافی، سالمندان، معلولان، کودکان و زنان از زندگی سالم و صحیح شهری محروم می مانند. کودکان شهروندانی هستند که آینده شهر و کشور را می سازند و اگر بخواهیم در آینده، شهروندانی آشنا با حقوق شهروندی داشته باشیم باید از هم اکنون شهر را برای کودکان فراهم کرد. کودکان به عنوان مهم ترین و درعین حال آسیب پذیرترین گروه جامعه با مطرح شدن نظریه شهر دوستدار کودک مورد توجه بیشتر قرار بگیرند. یافته ها حاکی از آن است که، محلات شهر یزد از لحاظ شاخص های شهر دوستدار کودک کاملاً متفاوت است. خدمات و کاربری ها به صورت ناهماهنگ در سطح شهر توزیع شده اند به طوری که برخی محلات از لحاظ شاخص های شهر دوستدار کودک در سطح بالا و برخی محلات نیز در سطح خیلی پایین برخوردار بوده اند. محله صفائیه بهترین وضعیت را از لحاظ شاخص های شهر دوستدار کودک داشته و در مرتبه دوم محلات کوی دانشکده، کوی فرهنگیان، امام شهر، لب خندق، پارک دانشجو قرار داشته اند و در پایین ترین سطح محلات فهادان، مهدی آباد، سجادیه، امیرآباد، کشتارگاه قرار گرفته اند. این رتبه بندی و سطح بندی نابرابر نشان

می‌دهد که میزان توجه به کودکان و فضاهای مخصوص آن‌ها در طرح‌ها توسعه شهر یزد نسبت به جمعیت کودکان، پاسخگوی نیاز این قشر از جامعه نمی‌باشد. در شهر یزد هزاران کودک مشغول بازی هستند که شرایط، ابزار و وسایل مناسب بازی در اختیار ندارند و مرکزی وجود ندارد که به شهروندان، بازی، فرهنگ بازی، استانداردهای بازی و اسباب‌بازی مناسب را معرفی کند. به همین منظور در جهت رفع نیاز کودکان به وسایل بازی مناسب، ایجاد روابط بین همسالان، شناخت پدیده‌ها و روبرویی با مسائل جدید برای کودکان در حین بازی، آموزش صحیح استفاده از اسباب‌بازی‌ها، ارتقاء سلامت کودکان و آموزش مهارت زندگی و سبک زندگی از طریق بازی و اسباب‌بازی، ارتقاء فرهنگ بازی در خانواده، شهر یزد نیازمند راه‌اندازی خانه‌های اسباب‌بازی و در نظر گرفتن امکانات و تجهیزات مناسب با کودکان در طرح‌های توسعه شهری می‌باشد، تا علاوه بر دستیابی به اهداف رشد شناختی، روانی، عاطفی و جسمانی کودکان، عملکرد خانواده‌ها را در بازی با کودکان بهبود بخشد.

در اینجا پیشنهاد می‌شود جهت اجرایی شدن شهر دوستدار کودک در ارتباط با محلات که در مرتبه ۷ قرار دارند بیشترین توجه و در اولویت اول قرار گیرند و در مرتبه دوم محلات که در رتبه ۶ قرار گرفته و در اولویت آخر محله صفائیه که در رتبه اول شاخص‌های برخورداری است و محلاتی که در مرتبه دوم قرار گرفته‌اند توجه شود. مهم‌ترین اصل در دستیابی به شهر دوستدار کودک که در محدوده‌های مورد مطالعه از وضعیت نامناسبی برخوردار است، مشارکت و دخالت کودکان در حوزه‌های مربوط به خود می‌باشد؛ بنابراین باید در اقدامات و برنامه‌ریزی‌های شهری به دیدگاه‌ها و نظریات کودکان به‌عنوان مهم‌ترین عناصر جامعه توجه شود. به‌طور کلی بنا بر آنچه آورده شد و با توجه به تعریف جامعه دوستدار کودک، برای شهر یزد موارد ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- ❖ با توجه به کمبود فضای سبز و فضای بازی در شهر یزد و وجود زمین‌های بایر بسیار؛ بالا بردن سرانه فضای سبز شهری و ایجاد باغ بازی در این شهر.
- ❖ بالا بردن کیفیت عرصه عمومی شهر یزد با توجه به فرهنگ و هویت شهر به‌منظور ارتقاء و تحریک سطح فعالیت‌ها و رفتارهای مطلوب برای کودکان.
- ❖ با توجه به تأثیر معماری غنی ایرانی _ اسلامی در شهر یزد می‌توان از راهکارهای سنتی مانند؛ تعیین و تعریف مرکز محله به‌دوراز راه‌های سواره، ایجاد پیاده راه در محله، ایجاد فضاهای مخصوص دوچرخه‌سواری و ... در شهر یزد بهره برد.
- ❖ افزایش حس امنیت، رعایت ملاحظات ایمنی و هم‌جواری فضاهای مختص کودکان با نواحی مسکونی در محلات شهر یزد.
- ❖ افزایش بازدهی و صرف هزینه‌های کمتر و ارتقاء احساس مسئولیت کودکان و سایر ساکنین در خصوص محیط پیرامون.
- ❖ تقویت مسئولیت‌پذیری و آموزش کودکان در محیطی سالم با توجه و رسیدگی مسئولان و دست‌اندرکاران ساخت محیط‌های شهری.
- ❖ افزایش همکاری اجتماعی و افزایش حس تعلق ساکنین و ایجاد و تقویت پایه‌های جامعه مدنی از طریق تقویت مشارکت کودکان
- ❖ تقویت اعتمادبه‌نفس در کودکان و تشویق آنان به کادر کنار بزرگ‌ترها و ایجاد بستری برای داشتن جامعه‌ای مشارکتی و پایدارتر.

منابع

- ۱) ابراهیمی، حمیدرضا؛ سعیدی رضوانی، نوید؛ معانی منجیلی، آرزو (۱۳۹۰) تدوین اصول و طراحی فضاهای بازی کودکان با تأکید بر گروه سنی ۵ تا ۱۲ سال (مطالعه موردی رشت)، فصلنامه باغ نظر، دوره ۸، شماره ۱۹، صص. ۳۱-۴۲.
- ۲) ارمغان، مریم و عبدلی، ناهید (۱۳۹۵) کودکان در شهر بررسی ساختار فضایی مسکن و شهر در ارتباط با فرهنگ کودکی در منطقه ۱۱ تهران، نشریه پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران، دوره ۶، شماره ۲، صص. ۲۷-۴۸.
- ۳) امیری، سپیده و شکوهی، علی (۱۳۹۳) بررسی تجارب داخلی و خارجی در زمینه شهرهای دوستدار کودک، کنفرانس ملی شهرسازی، مدیریت شهری و توسعه پایدار، تهران.
- ۴) امیری، مقصود (۱۳۸۶) تصمیم‌گیری گروهی برای انتخاب ابزار ماشین با استفاده از روش ویکور فازی، فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات مدیریت صنعتی، سال ۶، شماره ۱۶، صص. ۱۶۷-۱۸۸.
- ۵) بهاروند، شکوفه (۱۳۹۳) بررسی و بازیابی مفهوم شهر دوستدار کودک از مشارکت سازی کودکان تا استانداردهای طراحی، با ارائه راهکارهای اجرایی و راهبردی، نشریه مدیریت شهری، دوره ۱۳، شماره ۳۴، صص. ۳۲۲-۲۹۶.
- ۶) پوشیده نامجور، رضا (۱۳۹۴) طراحی شهر دوستدار کودک با تأکید بر پرورش خلاقیت کودکان، مطالعه موردی: محله گل‌سار رشت، پایان‌نامه کارشناسی ارشد گروه شهرسازی، به راهنمایی مهرناز مولوی، دانشگاه گیلان.
- ۷) تعلقی، اعظم و بیگدلی، سونا (۱۳۹۴) مناسب‌سازی فضای شهری برای کودکان (نمونه موردی: گنبد کاووس) اولین همایش ملی شهر؛ زندگی، آرامش، ۵ اسفندماه ۱۳۹۴، دانشگاه آزاد اسلامی مینودشت.
- ۸) توسلی، محمود و بنیادی، ناصر (۱۳۶۹) طراحی فضاهای شهری، تهران: انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.
- ۹) خلیلیان اشکذری، سمانه و شفیعی عرب، میرعلی (۱۳۹۴) تحلیل شاخص‌های شهر دوستدار کودک CFC از دید کودکان (مطالعه موردی: شهر امیرکلا)، اولین کنفرانس علمی - پژوهشی افق‌های نوین در علوم جغرافیا و برنامه‌ریزی، معماری و شهرسازی ایران، ۲۶ مردادماه ۱۳۹۴، تهران.
- ۱۰) داوود زاده غلامی، مینا و لطفی، کوروش (۱۳۹۵) برنامه‌ریزی در راستای ایجاد شهر دوستدار کودک (نمونه موردی، شوشتر)، دومین کنفرانس بین‌المللی یافته‌های نوین پژوهشی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری، ۳۰ اردیبهشت‌ماه ۱۳۹۵.
- ۱۱) رضا عباسیان (۱۳۹۵) تبیین ارتباط بین اصول شهر یادگیری و ارتقاء خلاقیت کودکان در فضای شهری پایان‌نامه کارشناسی ارشد شهرسازی، به راهنمایی پویان شهبان، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی.
- ۱۲) رضویان، احسان (۱۳۷۸) شهر کودک. پایان‌نامه کارشناسی ارشد شهرسازی. دانشگاه آزاد اسلامی. واحد تهران مرکزی.
- ۱۳) شارب، سونیا؛ کاوی، هلن (۱۳۷۹) مشاوره و حمایت کودکان در برابر ناملایمات، تهران: انتشارات آتیه.
- ۱۴) شوای، فرانسوا (۱۳۸۸) شهرسازی تخیلات و واقعیات، ترجمه محسن حبیبی، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- ۱۵) شیعیه، اسماعیل (۱۳۸۶) آماده‌سازی شهر برای کودکان، سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران، تهران: انتشارات مؤسسه نشر شهر.
- ۱۶) صدوقیان‌زاده، مینوش (۱۳۷۵) بلندمرتبه‌سازی و فضای شهری: رهنمودهایی برای ساماندهی بلندمرتبه‌سازی، تهران: انتشارات مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری وزارت کشور.
- ۱۷) ضیایی، پیمان و واله، مونا (۱۳۹۲) شهر کودکان، تهران: انتشارات تیسرا.
- ۱۸) عبدالله‌زاده، علیرضا؛ سرورزاده، سید کوروش؛ محمدی، زهرا (۱۳۹۷) مطالعه کارکرد امنیت در بافت‌های تاریخی با رویکرد شهر دوستدار کودک نمونه موردی: محله بالا کفت بالا شیراز، فصلنامه مطالعات ساختار و کارکرد شهری، سال ۵، شماره ۱۷، صص. ۲۵-۷.
- ۱۹) غفاری، علی؛ قلعه‌نویی، محمود؛ عمادی، خشایار (۱۳۹۳) شهر دوستدار کودک؛ ارزیابی و مقایسه چگونگی پاسخگویی به اصول شهر دوستدار کودک در بافت‌های جدید و سنتی ایران، هویت شهر، دوره ۸، شماره ۱۸، صص. ۳۸-۲۷.

- ۲۰) فرح پور، احمد (۱۳۸۸) باغ کودک هزاره سوم، پایان نامه کارشناسی ارشد منظر، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- ۲۱) قره بیگلر، مینو (۱۳۹۱) نقش عوامل محیطی در پرورش خلاقیت کودکان، ماهنامه منظر، دوره ۴، شماره ۱۹، صص ۹۱-۸۶.
- ۲۲) کاشانی جو، خشایار؛ هرزندی، سارا؛ فتح العلومی، ایلناز (۱۳۹۲) بررسی معیارهای طراحی مطلوب فضای شهری برای کودکان (نمونه موردی: محله نظامیه تهران)، معماری و شهرسازی آرمان شهر، دوره ۵، شماره ۱۱، صص ۲۳۹-۲۳۹.
- ۲۳) کامل نیا، حامد و حقیر، سعید (۱۳۸۸) الگوهای طراحی فضای سبز در شهر دوستدار کودک (نمونه موردی: شهر دوستدار کودک بم)، فصلنامه باغ نظر، سال ۶، شماره ۱۲، صص ۸۸-۷۷.
- ۲۴) کربلایی حسینی غیاثوند، ابوالفضل؛ جمال الدین، سهیلی (۱۳۹۳) بررسی ویژگی‌های شهر دوست‌داشتنی از نگاه کودکان، مطالعه موردی: منطقه ۲ شهرداری قزوین، فصلنامه مطالعات شهری، دوره ۳، شماره ۹، صص ۶۸-۵۹.
- ۲۵) کرمی، مهسا (۱۳۹۷) مطالعه شهرسازی معاصر ایران با رویکرد شهر دوستدار کودک مطالعه موردی: شهر جدید صدرا در شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد مهندسی معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه ایلام.
- ۲۶) کیانی، اکبر و اسماعیل زاده کواکی، علی (۱۳۹۱) تحلیل و برنامه‌ریزی شهر دوستدار کودک از دیدگاه کودکان (مطالعه موردی: قوچان)، باغ نظر، شماره ۲۰، سال ۹، صص ۶۲-۵۱.
- ۲۷) گودرزین، زهرا (۱۳۸۵) فقر کودکان در جهان در حال توسعه (مقاله ماری شو)، دوره ۱۰، شماره ۱۰۱-۱۰۰، صص ۴۶-۴۳.
- ۲۸) مبهوت، محمدرضا؛ یونسی، زهرا؛ حسینی، محمد (۱۳۹۳) شهر ایده‌آل کودکان ایرانی نمونه موردی: شهر مشهد، اولین همایش ملی در جستجوی شهر فردا و اکاوی مفاهیم و مصادیق شهر اسلامی - ایرانی، تهران، شرکت دیبا افق رایا.
- ۲۹) مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵-۱۳۳۵) سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان یزد.
- ۳۰) منوچهری، بهار و علیزاده، کتابیون (۱۳۹۳) شهر دوستدار کودک، گامی به سوی شهر پایدار آینده (نمونه مورد مطالعه: شهر مشهد)، اولین همایش ملی در جستجوی شهر فردا و اکاوی مفاهیم و مصادیق در شهر اسلامی - ایرانی، تهران، ایران، مهرماه ۱۳۹۳، شرکت دیبا افق رایا.
- ۳۱) میلی، افسانه (۱۳۹۰) طراحی فضای شهری دوستدار کودک در بافت‌های فرسوده، مطالعه موردی: محله نظامیه در منطقه ۱۲ تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- ۳۲) نصیری، معصومه؛ اعظمی، هادی (۱۳۸۵) نابرابری‌های شهری تهدیدی برای امنیت اجتماعی تهران، رویکردی در جغرافیای سیاسی، فصلنامه ژئوپلیتیک، دوره ۲، شماره ۳، صص ۶۱-۴۲.
- ۳۳) نوابخش، مهرداد و ارجمند سیاه‌پوش، اسحاق (۱۳۸۸) مابانی توسعه پایدار شهری، تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- ۳۴) هارت، راجر (۱۳۸۰) مشارکت کودکان و نوجوانان، ترجمه فرید طاهری، تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی با همکاری یونیسف.
- ۳۵) هدایت اله (۱۳۸۶) مسائل اجتماعی ایران، تهران: انتشارات آریانا.
- 36) Bagheri, M. & Safavi, S. (2014) the role of sustainable development in child friendly communities to improve children's health and well-being (case study: Zanjan city, iran), journal of civil engineering and urbanism, Vol.4, pp. 35-40.
- 37) Broberg, A. & Kyttä, M. & Fagerho, N. (2013) "Child-friendly urban structures: Bullerby revisited", Journal of Environmental Psychology, Vol.35, pp.110-120.
- 38) Chawla, L (1997) Growing up in cities: a report on research under way" Environment and Urbanization, Vol.9, No.2, pp.247-251.
- 39) Corsi, Marco. (2002) The child friendly cities initiative in Italy, Environment and Urbanization, Vol.14, No.2, pp. 45-58.
- 40) Coulton, C. & Korbin, J. (2007) Indicators of child well-being through a

- neighborhood lens, *Social Indicators Research*, Vol.84, pp.349–361.
- 41) Horelli, L. (2007) Constructing a Theoretical Framework for Environmental Child Friendliness, *Children, Youth and Environments*, Vol.17, No.4, pp.267-292.
- 42) Kytta, M. (2002) Affordances Of Children's Environments In The Context Of Cities, Small Towns, Suburbs And Rural Villages In Finland And Belarus", *Journal of Environmental Psychology*, Vol.22, pp.109-123.
- 43) Malone, K. (2008) b, How child-friendly is my community? A study of the child friendliness of the City of Brimbank, University of Wollongong, Wollongong.
- 44) Malone, K., & Rudner, J. (2016) *Child-Friendly and Sustainable Cities: Exploring Global Studies on Children's Freedom, Mobility, and Risk*. Risk, Protection, Provision and Policy, Publisher : Springer.
- 45) Maosheng, Li. & Jinshu, Li. (2017) Analysis of methods of allocating grass space for the design of child-friendly cities: a case study of Changsha, *Urban Transitions Conference Shanghai*, pp.790-801.
- 46) Opricovic, S. & Tzeng, G. (2007) Extended VIKOR method in comparison with outranking methods, *European Journal of Operational Research*, Vol.178, No.2, pp.514-529.
- 47) Pieterse, S. (2012) "Child Friendly Cities", Delft University of Technology.
- 48) Riggio, E. (2002) Child friendly cities. Good governance in the best interests of the child. *Journal of Environment & Urbanization*, Vol.14, No.2, pp.45-58.
- 49) UNICEF. (2012) Child friendly cities, Retrieved from [www. Childfriendly cities. Org.](http://www.childfriendlycities.org)
- 50) Wessells, M. & Kostelny, K. (2013) *Child Friendly Spaces: Toward a Grounded, CommunityBased Approach for Strengthening Child Protection Practice in Humanitarian Crises*, *Child Abuse and Neglect*, No. 37, pp.29-40.
- 51) Woolcock, G. & Gleeson, B. (2007) *Child-Friendly Cities: Critically Exploring the Evidence Base of a Resurgent Agenda*, *State of Australian Cities Conference*. Adelaide, University of South Australia.